

УДК 159.922+340.11

Кобець О. В.

кандидат психологічних наук, доцент
головний науковий співробітник відділу проблем кадрового забезпечення
органів прокуратури
Науково-дослідний інститут Національної академії прокуратури України
(м. Київ)
ORCID 0000-0002-1493-2226
e-mail: kobets1970@mail.ua

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються питання психологічного супроводу та моделювання процесу розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності. Розглянуто особливості розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності, наведено програму розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності.

Ключові слова: свідомість, екологічна свідомість, еколого-правова свідомість, особистість прокурора, правозастосовна діяльність, природоохоронна сфера.

Актуальність теми дослідження. У системі підготовки та роботи з кадрами органів прокуратури в Україні особливо гостро стоїть питання екологічної підготовки суб'єктів природоохоронної діяльності. За оцінками самих прокурорів низька ефективність екологічного права в Україні пов'язана з професійною неготовністю багатьох з них до кваліфікованого виконання своїх обов'язків у цій сфері. У силу виникнення раніше невідомих еколого-правових ситуацій юристу стало необхідно набути нову якість — еколого-правову компетентність, як складову професійно-екологічної правосвідомості юриста, що передбачає постійне оновлення еколого-правових знань, уміння орієнтуватися в динамічному інформаційному просторі, володіння дослідницькими способами аналізу судової практики, що практично не відбивалося в освітніх програмах юридичних ВНЗ і сформованих підходів до підготовки юристів. Таким чином, виникає потреба в юристі з якісно новим рівнем професійної компетентності, що ґрунтується на еколого-правовій грамотності, поєднуючи професійні знання та вміння, науково-дослідний і організаторський досвід, усвідомлення цінностей мінливого світу.

Аналіз останніх досліджень. Практика свідчить, що значних результатів по зміні різних аспектів свідомості та поведінки людини можна домогтися при цілеспрямованому використанні психологічних технологій (В. І. Барко [1], О. О. Деркач [2], В. О. Лефтеров [4], М. В. Худоянц [10] та інші). При цьому форми використання зазначених технологій можуть бути дуже різні: психологічна допомога, психологічний супровід, психологічна підтримка, психологічний вплив та інші. Значна частина дослі-

джень розкриває можливості психологічного супроводу як способу озброєння суб'єкта продуктивними прийомами й методами деякої діяльності та поведінки, причому як стосовно індивідуального (Н. О. Молякова [5], А. П. Москаленко [6], В. І. Темченко [9]), так і колективного (М. В. Худоянц [10], Т. С. Яценко [11]).

Психологічний супровід розглядається як багатовимірний процес, зосереджений на позитивних сторонах і перевагах особистості, що сприяє відновленню віри в себе і свої можливості, підвищенню резистентності особистості до дестабілізуючих зовнішніх і внутрішніх чинників. Поняття психологічний супровід використовується широко й багатозначно. Е. Ф. Зеєр визначає його як рух разом зі змінами особистості. Водночас це вивчення, формування, розвиток, корекція і становлення особистості. Автор зазначає, що філософською основою системи супроводу особистості є концепція вільного вибору як умова розвитку [3].

Вихідним положенням для формування теоретичних основ психологічного супроводу став особистісно-орієнтований підхід, у логіці якого розвиток розуміється автором як вибір і освоєння суб'єктом тих чи інших інновацій, шляхів становлення. «Природно, — стверджує вчений, — кожна ситуація вибору породжує множинність варіантів рішень, опосередкованих різними умовами. Супровід може трактуватися як допомога суб'єкту в формуванні орієнтацій поля розвитку, за яке він сам відповідає» [10, с. 18].

Важливим положенням цього підходу виступає пріоритет опори на внутрішній потенціал суб'єкта, отже, на його право самостійно здійснювати вибір і нести за нього відповідальність.

У процесі супроводу, психологічний вплив передбачає вплив людей один на одного, в ході якого відбувається зміна механізмів регуляції поведінки й діяльності людини. В якості засобів впливу використовуються вербальна, невербальна інформація, залучення людини в сумарно організовану діяльність, яка регулюється ступенем і рівнем задоволення потреб.

До методів впливу в умовах регулювання взаємин включають навчання, керівництво та управління, втручання, прийняття людини, розуміння і співчуття, довіру, авансування, емпатію, рефлексію, ідентифікацію і т. д.

Сучасні дослідники [2; 8; 10], як правило, єдині в описі основних етапів психологічного супроводу, які можна охарактеризувати через послідовну реалізацію певних кроків: проведення кваліфікованої діагностики суті проблеми, її історії й потенційних сил її носіїв; інформаційний пошук методів, служб і фахівців, які можуть допомогти вирішити проблему; обговорення можливих варіантів розв'язання проблеми з усіма зацікавленими людьми й вибір найбільш доцільного шляху рішення; надання первинної допомоги в регулюванні можливих взаємин на початкових етапах реалізації плану.

При цьому дослідники виділяють п'ять основних етапів супроводження [10]: діагностичний, пошуковий, консультативно-проективний (або договірний), діяльнісний, рефлексивний.

У загальному вигляді під супроводом ряд авторів розуміють метод [1; 5; 10], що забезпечує створення умов для формування оптимальних рішень

у різних ситуаціях життєвого вибору суб'єкта. На їхню думку, в логіці системно-орієнтованого підходу супровід — це взаємодія супроводжувачого й супроводжуваного, розглянута як допомога суб'єкту при вирішенні проблем.

Формулювання мети та постановка задачі. Розглянути особливості розвитку еколого-правової свідомості прокурорів та описати програму розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Отже, психологічний супровід можна визначити як спільну предметну діяльність з розвитку особистості з використанням різноманітних форм групової й індивідуальної психологічної роботи, що межує з навчанням і корекцією. З урахуванням предмета нашого дослідження це, насамперед, передбачає використання активних методів практичної психології для роботи з суб'єктами екологічного права з метою вирішення завдань щодо розвитку еколого-правової свідомості. Для теорії супроводу дуже важливим є розмежування методів попередження проблеми й корекції проблеми. Це розмежування може бути побудоване на основі аналізу трьох параметрів.

Перший параметр виділяє момент дії, яка може відбуватися до, під час або після виникнення проблеми. На стадії, що передує її появі, розробляються загальностратегічні програми. Протилежністю виступають моменти, коли проблема вже повністю сформулася або вийшла з-під контролю, ці ситуації вимагають негайної роботи по корекції.

Другий параметр характеризує основний фокус загалом, превентивне втручання. Його завдання — вплинути на зміни в самій людині (особистісно-орієнтована профілактика) або на систему, в межах якої він діє (системно-орієнтована або структурно-орієнтована профілактика).

Третій параметр характеризує природу дії. Проблеми попереджаються шляхом скорочення недопустимих типів поведінки (оборонна стратегія) або шляхом нових варіантів поведінки (наступальна стратегія).

Отже, мета психологічного супроводу — повноцінна реалізація психологічного потенціалу особистості й регулювання адекватних взаємин суб'єктів діяльності, розвиток навичок рефлексії, зміни ставлення до себе й інших, формування толерантної свідомості, розвиток емоційної гнучкості, поліпшення соціальної адаптації.

Центральне місце в нашому дослідженні посідає питання ефективності психологічного супроводу, який визначається особливими функціями, які прокуратура виконує у процесі регулювання еколого-правових взаємин.

По-перше, працівники прокуратури виконують функцію організатора процесу. Тобто, йдеться про створення особливого середовища, яке розширює або звужує можливості регулювання й тим самим визначає глибину можливих змін. Іншою важливою стороною функції організатора процесу є створення певної мотивації учасників, де орієнтація на еколого-правову свідомість кожного стає вирішальною.

По-друге, безсумнівний інтерес становить функція прокурора як моделі бажаної еколого-правової поведінки, яка висуває до нього високі вимоги й зобов'язує бути значно просунутим у власній еколого-правовій свідомості.

По-третє, функція працівника прокуратури як джерела інформації. Повідомлення про ті чи інші екологічні закономірності, феномени виявляються потужним засобом для організації еколого-правового середовища. Крім того, психологічний супровід таким чином впливає на формування загальної еколого-правової культури, рівень якої надзвичайно низький на сучасному етапі.

Важливе значення для цілеспрямованого впливу на світогляд, поведінку й діяльність особистості, формування еколого-правової свідомості має еколого-правове просвітництво виховання та освіта як частина екологічного виховання та освіти, що ґрунтується на таких принципах: загальності поширення екологічного виховання й освіти на все населення країни, з урахуванням індивідуальних інтересів, стимулів та особливостей окремих соціальних і територіальних груп та професійних категорій; комплексності, здійснення екологічного виховання та освіти в системі навчання, з урахуванням науково-обґрунтованих методичних вимог; безперервності у процесі всього періоду навчання, у тому числі на рівні перепідготовки та підвищення кваліфікації (рис. 1).

Підвищення кваліфікації має самостійне значення в системі екологічного виховання й освіти, і безпосередньо пов'язано з професійною підготовкою керівних працівників і фахівців. Значення екологічної освіти підкреслюється в міжнародних документах, присвячених охороні навколишнього природного середовища.

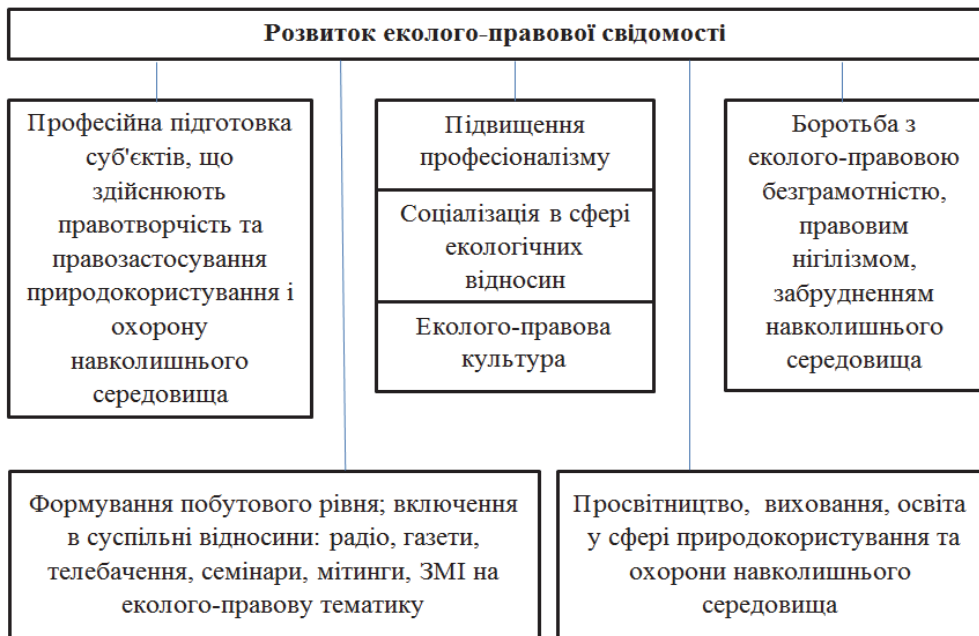

Рис. 1. Схема розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності

Ступінь інформованості про вимоги природоохоронного законодавства, зміст і обсяг професійних знань щодо правової охорони навколишнього природного середовища мають бути розроблені з урахуванням особливостей професійної діяльності. Юристи повинні отримати глибокі знання в області природоохоронного законодавства і практики його застосування. За допомогою еколого-правової освіти забезпечується рішення загальної задачі — екологізація юридичної освіти, формування екологічної культури та активної громадянської позиції, зокрема підготовка юристів-екологів.

У даний час екологічне право є обов'язковою (нормативною) навчальною дисципліною, і викладається студентам правових навчальних закладів усіх спеціалізацій. У цьому зв'язку необхідно зазначити особливу значимість розвитку в студентів юридичної спеціальності стійких еколого-правових поглядів, прогресивного еколого-правового світогляду, оволодіння навичками вирішення сучасних еколого-правових питань на макро- і мікрорівнях за допомогою державно-правових засобів охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпеченням екологічної безпеки.

Ці фактори необхідно враховувати при складанні навчальних програм, у змісті яких мають відображатися сучасні тенденції розвитку природоохоронного права, потреба держави в юристах-екологах найвищої кваліфікації, які володіють всебічними знаннями національного і зарубіжного екологічного права. Дані обставини обумовлюють нагальну необхідність запровадження нових курсів та спецкурсів для юристів, що спеціалізуються в галузі екологічного права.

Удосконалення еколого-правової освіти настійно вимагає: відповідної наукової і навчально-методичної бази; систематизації та відображення сучасних підходів у навчальній літературі; створення оптимального навчально-методичного забезпечення сприйняття учнями еколого-правових явищ, специфіки їх відображення в екологічному законодавстві та праві; вироблення логічно послідовною та зрозумілою системи екологічного права; обґрунтування теоретичних положень охорони, захисту та реалізації екологічних прав громадян; розвитку системи тлумачення норм екологічного права.

Формування системи еколого-правових знань створює передумови для оволодіння природоохоронними вміннями і навичками. Однак еколого-правові знання та еколого-правова свідомість не тотожні. Як відомо, для того, щоб знання увійшло в систему домінуючих потреб, мотивацій, соціальних очікувань і ціннісних орієнтацій особистості, воно повинно бути пов'язане з чуттєвим сприйняттям. Пронизуючи погляди і переконання, чуттєві сприйняття в системі екологічної освіти і виховання стають структурним компонентом еколого-правової свідомості.

Таким чином, система психологічного супроводу суб'єктів екологічного права є тим необхідним заходом, який має бути спрямований на регулювання еколого-правових взаємин, що виникають у процесі подальшої професійної взаємодії. Також процес психологічного супроводу є ще одним із видів становлення цілісної системи еколого-правової свідомості фор-

мування особистості суб'єкта екологічного права, передбачає зміцнення взаємозв'язку екологічних мотивів, правових знань, навичок і умінь, що сприяють розвитку еколого-правових якостей особистості прокурора, які повинні співвідноситися з фаховою діяльністю.

З урахуванням отриманих результатів дослідно-діагностичної роботи створено програму розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності. Вона передбачає використання наступних напрямків роботи з розвитку еколого-правової свідомості як серед професіоналів, так і майбутніх фахівців: психологічне просвітництво, спрямоване на активізацію інтересу до екологічної освіти й самовиховання з метою розвитку еколого-правової свідомості; формування пізнавальних мотивів у галузі еколого — і природоорієнтованих знань; постановка питання про відповідність рівня власної еколого-правової культури вимогам майбутньої професії; психологічна освіта, яка спрямована на формування в майбутніх фахівців системи знань, умінь і навичок, що забезпечують розвиток еколого-правової свідомості та становлення еколого-правової культури в цілому (вивчення спецкурсу «Психологія екологічної свідомості»); діагностика, спрямована на виявлення індивідуальних особливостей студентів, рівня їх готовності до освоєння екологоорієнтованих цінностей; система корекційно-розвиваючих заходів, спрямованих на подолання недостатньої підготовленості фахівців до включення в різні види екологоорієнтованої діяльності, комплекс тренінгових занять, які були спрямовані на вирішення наступних завдань: корекція, формування і розвиток екологічних установок особистості, насамперед подолання антропоцентричного, прагматичного ставлення до природних об'єктів; корекція цілей взаємодії особистості з природними об'єктами; навчання умінням і навичкам такої взаємодії; розвиток перцептивних можливостей людини при її контактах з природними об'єктами; розширення індивідуального екологічного простору.

Зміст програми реалізовував наступні закономірності:

- цілі, характер і зміст розвитку еколого-правової свідомості визначаються об'єктивними потребами особистості й суспільства;
- ефективність розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності детермінована здатністю реалізувати суспільно корисну й соціально значиму діяльність;
- розвиток еколого-правової свідомості визначається забезпеченням самоактуалізації й самореалізації прокурора у процесі професійної та навчальної діяльності.

Психологічний супровід розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності ґрунтується на принципах: детермінізму, суб'єктивної активності, розвитку та індивідуального підходу. Програма розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності включає наступні етапи: діагностуючий, процесуальний та оцінно-контрольний (табл. 1).

На першому етапі розроблялася система психологічної діагностики для виявлення рівнів розвитку еколого-правової свідомості, а також визначалися цілі й завдання, зміст і методи роботи.

Програма розвитку еколого-правової свідомості прокурорів у процесі психологічного супроводу професійної діяльності

ЗАГАЛЬНІ НАПРЯМКИ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ: ПСИХОДІАГНОСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ; ФАКУЛЬТАТИВ; КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА; КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЮЧА РОБОТА		ЗАВДАННЯ З РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ		ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ		ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ		РЕЗУЛЬТАТ ФОРМУВАННЯ	
ЕТАП I	Виявлення наслідків розвитку еколого-правової свідомості	1. Усвідомлення необхідності розвитку еколого-правової свідомості. 2. Самоорганізація в навчальній діяльності 3. Розвиток потреби в саморозвитку. 4. Адаптація до навчальної діяльності.	1. Усвідомлення необхідності розвитку еколого-правової свідомості. 2. Самоорганізація в навчальній діяльності 3. Розвиток потреби в саморозвитку. 4. Адаптація до навчальної діяльності.	Психодіагностика рівня розвитку еколого-правової свідомості. Додатково психолога, досвідчених прокурорів: консультування, корекція, реабілітація, профілактика, розвиток особистісних якостей.	Упровадження навчально-методичного комплексу з дисципліни «Психологія екологічної свідомості» Реалізація програми соціально-психологічного тренінгу з розвитку компетенцій еколого-правової свідомості	Адаптація до професійної діяльності. Підвищення мотивації саморозвитку. Перебудова провідної навчально-пізнавальної діяльності в професійно орієнтовану.			
ЕТАП II	Становлення професійної діяльності та розвитку еколого-правової свідомості	1. Організація і проведення психолого-юридичних занять та засвоєння спеціальних дисциплін професійної діяльності прокурора. 2. Реалізація	Додатково психолога і досвідчених прокурорів при входженні у навчально-професійну діяльність: орієнтація на формування індивідуального	Реалізація особистісно-орієнтованого підходу; диференціація змісту; індивідуалізація вибору організації розвитку еколого-правової свідомості. Застосування технології з розвитку рефлексивності та самовідношення	Освоєння соціальної ролі та досвіду професійної діяльності прокурора. Засвоєння групових форм включення в систему міжособистісних стосунків. Формування позитивної установки до правової діяльності, розвитку відчуття значущості				

		<p>науково-методичних рекомендацій з підвищення якості професійної діяльності.</p> <p>3.Орієнтація на розвиток компонентів еколого-правової свідомості.</p>	<p>стилю діяльності; консультації; роботи із спеціальною літературою, написання наукових статей, поглиблене вивчення права та його засвоєння</p>	<p>прокурорів як компонента еколого-правової свідомості у вигляді еколого-психологічного тренінгу.</p> <p>Формування стилів професійної діяльності. Застосування тренінгових технологій щодо розвитку компонентів еколого-правової свідомості. Застосування програми сприяння розвитку емоційного інтелекту, реалізація тренінгу «Розвиток емоційного інтелекту» та спецкурсу «Фемінологія емоційного інтелекту: соціально-психологічний аспект».</p> <p>Програма спецкурсу з особистісно-професійного розвитку та формування ключових компонентів еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності</p>	<p>і соціальної захищеності.</p> <p>Актуалізація професійних резервних можливостей прокурорів. Розвиток професійної спрямованості, значущих якостей і здібностей особистості прокурора: спрямованість на професійний розвиток, орієнтованість на професійні досягнення, пов'язання життєвих смислів зі служінням професії прокурор.</p> <p>Розвиток, еколого-правової культури та ключових професійних компетенцій.</p> <p>Формування особистісних якостей: принциповість, упевненість у собі, творчий стиль діяльності, високі інтелектуальні здібності, екологічна мотивація, обізнаність, екологоорієнтовані цінності, природооцінне екологічне уявлення, природоохоронні особистісні стратегії взаємодій.</p>
<p>III етап — Контрольно-оцінний</p>	<p>Формування та вдосконалення рівня професійної свідомості та правосвідомості</p>	<p>Освоєння передового досвіду професійної діяльності прокурора.</p> <p>Виконання функціональних завдань та підвищення професіоналізму.</p> <p>Набуття практичних індивідуальних умінь та навичок реалізації професійної свідомості у фаховій діяльності.</p>	<p>Дослідження рівня сформованості навичок професійної діяльності: консультування, діагностика; самоаналіз; самооцінка професійної діяльності прокурора, корекційні заходи.</p>		

На другому (процесуальному) етапі дослідження проводився професійно-психологічний тренінг. У ньому представлені: навчально-методичний комплекс з дисципліни «Психологія екологічної свідомості»; розвиваючий комплекс з розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності.

Застосування тренінгового комплексу в умовах професійної діяльності дозволить максимально врахувати існуючі методи й засоби тренування професійно значущих пізнавальних якостей прокурорів для того, щоб вони найбільш ефективно сприяли вдосконаленню процесів запам'ятовування, концентрації уваги, аналізу та узагальненню отриманої інформації для подальшого її використання в навчальній та професійній діяльності.

На третьому (оціночно-контрольному) етапі емпіричного дослідження здійснювався порівняльний аналіз отриманих даних. На даному етапі дослідження відбувається узагальнення отриманих даних, їхня перевірка, підтвердження, підводяться підсумки дослідження. Структура програми розвитку еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності представлена в таблиці 1. Метою є вдосконалення змістових компонентів еколого-правової свідомості суб'єктів природоохоронної діяльності, що характеризують: когнітивні процеси, мотиваційно-ціннісну сферу, особливості професійної спрямованості, комунікативні здібності, особливості емоційних станів, типологічні особливості та оволодіння системою теоретичних знань і практичних професійно-психологічних навичок і вмінь, необхідних у діяльності прокурора, формування готовності до ефективної соціально-правової поведінки у професійній діяльності.

Навчальний курс тренінгу містить у собі теоретичні обґрунтування і практичні вправи, складені на основі останніх надбань у галузі тренінгових технологій. Він розрахований на студентів юридичних ВНЗ, установ професійної підготовки прокурорів, прокурорів, які навчаються на курсах підвищення кваліфікації. Програма містить практичні вправи у вигляді професійно-психологічних тренінгів. Структурно програма складається з п'яти модулів. Перші два модулі проводяться зі студентами (48 годин, які розраховуються на 24 заняття), а третій, четвертий та п'ятий модулі організовуються у групах слухачів КПК та досвідчених прокурорів (тривалість кожного складає 6 годин).

Проведення занять зі спецкурсу (ППТ) здійснювалися як теоретично, так і у практичній формі у вигляді професійно-психологічних тренінгів та виконання різних вправ. Структурно спецкурс складається з п'яти взаємопов'язаних модулів. Сприятливі умови для роботи групи створюються завдяки рефлексії, позитивної емоційної атмосфери, що знижує психологічну напруженість, а також за допомогою опанування основних правил поведінки під час занять, до основних з яких належать: активність, що передбачає включення всіх учасників у роботу групи, прояв інтелектуальної, емоційної, рухової активності; спілкування за принципом «тут і тепер», що передбачає звернення до сьогодення, того, що хвилює учасників саме зараз, обговорення подій, які відбуваються у групі; емоційна підтримка учасників під час обговорення вправ і завдань, виявлення позитивних

якостей особи; щирість і довірливість у спілкуванні; недопустимість безпосередніх оцінок людини (оцінюються не якості учасників, а лише їхні дії); конфіденційність усього, що відбувається у групі. Складність і відповідальність завдань, а також зміст і шлях їх здійснення обумовлює високі вимоги до організації й методики їх проведення.

Як загальні принципи виступили: наукова обґрунтованість і доцільність тренінгу; професійна спрямованість тренінгу; систематичність і послідовність у його проведенні; відповідальність, усвідомленість і активність учасників тренінгу; доступність підготовки.

З огляду на те, що в навчальному закладі проведення ППТ усе ж таки деякою мірою є академічним і відірваним від професійної діяльності, треба подбати, щоб результати тренінгу з високою вірогідністю могли бути перенесені у практику і застосовані у ній, він повинен відповідати наступним вимогам з організації, засобів і змісту: створення мінімальної різниці між професійною і тренінговою ситуацією за допомогою втілення всього наявного досвіду професійної діяльності у тренінговий процес; широка ілюстрація прикладами з практики різних тем, що розглядаються, вправ для відпрацювання навичок, групових дискусій та інших тренінгових процедур; навички, які тренуються, та ідеї, що передаються, не повинні входити у принципові суперечності з існуючими вимогами, що висувуються до діяльності прокурора; інформація, яка пропонується прокурорам під час тренінгів, повинна формулюватися так, щоб вони бачили й розуміли її реальне застосування; сформовані під час тренінгу установки і стосунки повинні відповідати професійно важливим умінням і навичкам прокурора.

Висновки. Технологія роботи з психологічного супроводу регулювання еколого-правових взаємин суб'єктів екологічного права забезпечує в конкретному випадку ефективне формування еколого-правової свідомості. Вона включає в себе, перш за все, побудову та обґрунтування системи психологічного супроводу регулювання еколого-правових взаємин суб'єктів екологічного права. Така модель виступає основою проектування системи психологічного супроводу регулювання еколого-правових взаємин суб'єктів екологічного права і включає в себе наступні компоненти: постановка конкретних цілей, пов'язаних з проблемою наукового дослідження; обґрунтування завдань психологічного супроводу регулювання еколого-правових взаємин суб'єктів екологічного права; виділення умов психологічного супроводу суб'єктів екологічного права; виявлення функцій психологічного супроводу регулювання еколого-правових взаємин суб'єктів екологічного права; вибір та обґрунтування основних напрямів реалізації системи психологічного супроводу суб'єктів екологічного права; визначення провідних принципів організації психологічного супроводу суб'єктів екологічного права; вибір шляхів і засобів реалізації системи психологічного супроводу та наповнення змістом провідних блоків у її структурі.

Реалізація функцій психологічного супроводу суб'єктів екологічного права можлива якщо будуть використовуватися особистісно-орієнтовані технології в рамках основних напрямків діяльності особистості: психо-

логічне просвітництво (формування правових установок на значимість у нашій життєдіяльності проблем екології та наслідків її порушення); розвиваюча діагностика (виявлення можливих правопорушень, зміна екологічного клімату, потенціалу розвитку еколого-правової свідомості та його особливостей); еколого-правове консультування (індивідуальні та групові консультації щодо існуючих проблем і консультації з проблем, виявлених у процесі моніторингу суб'єктів екологічного права).

Список використаних джерел літератури

1. Барко В. И. Использование психотренинговых технологий в психологическом обеспечении профессиональной надежности персонала ОВД / В. И. Барко, Д. В. Малеев // Личность профессионала в современном мире / Отв. ред. Л. Г. Дикая, А. Л. Журавлев. — М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2013. — С. 340–356.
2. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала / А. А. Деркач. — М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: МОДЕК, 2004. — 752 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология личностно-ориентированного профессионального образования / Э. Ф. Зеер. — Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. проф.- пед. ун-та, 2000. — 258 с.
4. Лефтеров В. О. К вопросу об эффективности использования психологических тренингов в правоохранительной деятельности / В. О. Лефтеров. // Право і безпека. — Харків : НУВС, 2005. — № 4–3. — С. 186–189.
5. Молякова Н. А. Психологическое сопровождение деятельности органов прокуратуры — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://prokuratura-nn.ru/nauchno-prakticheskie-materialy/avtorskie-stati/psihologi_cheskoe-soprovozhdenie-deyatelnosti-organov-prokuratury.html
6. Москаленко А. П. Професійна мотивація працівників органів внутрішніх справ: вивчення та корекція / А. П. Москаленко, Д. О. Кубзін, А. А. Стародубцев: — Наук. — практич. посіб. — Х.: Ун-т внутр. справ, 1999. — 98 с.
7. Мясичев В. Н. Психология отношений / Мясичев В. Н. — М. : Институт практической психологии; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1995. — 238 с.
8. Озерський І. В. Наукові засади організаційно-правового та психологічного забезпечення діяльності органів прокуратури : [монографія] / І. В. Озерський — Полтава : Полтав. літератор, 2010. — 488 с.
9. Темченко В. І. Формування професійної правосвідомості співробітників міліції (проблеми теорії і практики) / В. І. Темченко. — К.: НАВСУ: «ДС Авангард», 2001. — 188 с.
10. Худоянц М. В. Организационно-психологическое сопровождение регулирования эколого-правовых отношений на территории муниципального образования : диссертация... доктора психологических наук : 19.00.06, 19.00.07 / Худоянц Маргарита Вагеновна; [Место защиты: Сев.-Кавказ. гос. техн. ун-т]. — Сочи, 2008. — 382 с.
11. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / Т. С. Яценко — К. : Вища школа, 2004. — 679 с.

References

1. Barko V. I. Ispolzovanie psihotreningovyih tehnologiy v psihologicheskom obespechenii professionalnoy nadezhnosti personala OVD / V. I. Barko, D. V. Maleev // Lichnost professionala v sovremennom mire / Otv. red. L. G. Dikaya, A. L. Zhuravlev. — M. : Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2013. — S. 340–356.
2. Derkach A. A. Akmeologicheskie osnovyi razvitiya professionala / A. A. Derkach. — M.: Izd-vo Moskovskogo psihologo-sotsialnogo instituta; Voronezh: MODEK, 2004. — 752 s.
3. Zeer E. F. Psihologiya lichnostno-orientirovannogo professionalnogo obrazovaniya / E. F. Zeer. — Ekaterinburg : Izd-vo Ural. gos. prof.- ped. un-ta, 2000. — 258 p.

4. Lefterov V. O. K voprosu ob effektivnosti ispolzovaniya psihologicheskikh treningov v pravohranitel'noy deyatel'nosti / V. O. Lefterov. // *Pravo i bezpeka*. — Harkiv : NUVS, 2005. — № 4–3. — S. 186–189.
5. Molyakova N. A. Psihologicheskoe soprovozhdenie deyatel'nosti organov prokuratury — [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupu: <http://prokuratura-nn.ru/nauchno-prakticheskie-materialy/avtorskie-stati/psihologicheskoe-soprovozhdenie-deyatelnosti-organovprokuratury.html>
6. Moskalenko A. P. Profeslyna motivatsiya pratsivnikiv organiv vnutrishnih sprav: vivchennya ta korektsiya / A. P. Moskalenko, D. O. Kobzin, A. A. Starodubtsev. — *Nauk. — praktich. posib.* — X.: Un-t vnutr. sprav, 1999. — 98 s.
7. Myasishev V. N. Psihologiya otnosheniy / Myasishev V.N. — M. : Institut prakticheskoy psihologii; Voronezh : NPO «MODEK», 1995. — 238 s.
8. Ozerskiy I. V. NaukovI zasady organIzatsIyno-pravovogo ta psihologIchnogo zabezpechennya dIyalnostI organiv prokuratury : [monografiya] / I. V. Ozerskiy — Poltava : Poltav. Iiterator, 2010. — 488 s.
9. Temchenko V. I. Formuvannya profeslynoyi pravosvidomosti spivrobItnikiv mIltitsiyi (problemi teoriyi i praktiki) / V. I. Temchenko. — K.: NAVSU: «DS Avangard», 2001. — 188 s.
10. Hudoyants M. V. Organizatsionno-psihologicheskoe soprovozhdenie regulirovaniya ekologopravovyih otnosheniy na territorii munitsipalnogo obrazovaniya : dissertatsiya... doktora psihologicheskikh nauk : 19.00.06, 19.00.07 / Hudoyants Margarita Vazgenovna; [Mesto zaschityi: Sev.-Kavkaz. gos. tehn. un-t]. — Sochi, 2008. — 382 s.
11. Yatsenko T. S. Teoriya i praktika grupovoyi psihokorektsiyi: Aktivne sotsialno-psihologIchne navchannya: navch. posib. [dlya stud. visch. navch. zakladiv] / T. S. Yatsenko — K. : Vischa shkola, 2004. — 679 s.

А. В. Кобец

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГО-ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ СУБЪЕКТОВ ПРИРОДООХРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме

В статье рассматриваются вопросы психологического сопровождения и моделирования процесса развития эколого-правового сознания субъектов природоохранной деятельности. Рассмотрены особенности развития эколого-правового сознания субъектов природоохранной деятельности, описана программа развития эколого-правового сознания субъектов природоохранной деятельности.

Ключевые слова: сознание, экологическое сознание, эколого-правовое сознание, личность прокурора, правоприменительная деятельность, природоохранная сфера.

A. V. Kobets

candidate of psychological Sciences, associate Professor, chief researcher of the Department of staffing problems prosecutors Research Institute of National Academy of prosecution of Ukraine (Kyiv)

MODELING OF THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL AND LEGAL CONSCIOUSNESS OF THE SUBJECTS OF CONSERVATION.

Abstract

The article discusses issues of psychological support and modeling of the process of development of ecological and legal consciousness of the subjects of conservation. Discusses the features of ecological and legal consciousness of the subjects of the environmental activities described development program environmental and legal consciousness of the subjects of conservation.

Taking into account the obtained results of experimental and diagnostic work created development program environmental and legal consciousness of the subjects of conservation. It envisages the following areas of work for the development of environmental legal consciousness among professionals and future professionals: psychological education, aimed at increasing interest in environmental education and self-education with the aim of developing ecological and legal consciousness; the question of compliance of the level of their own ecological, legal culture requirements of the future profession; psychological education, aimed at training future specialists in the system of knowledge, abilities and skills, ensuring the development of environmental legal consciousness; diagnostics aimed at identifying the individual characteristics of students, their level of readiness for the development of ecology-oriented values; a system of correction and development of measures aimed at overcoming the lack of training of specialists for inclusion in various kinds of environmentally-oriented activities the set of training exercises which were aimed at solving the following tasks: correction, the formation and development of environmental identity in the first place, overcoming the anthropocentric and pragmatic relations to the natural objects; correction goals of interaction of a person with natural objects; learning skills such interaction; the development of perceptual abilities of a person in contact with natural objects; the expansion of the individual environmental space.

In the thesis on the basis of scientific and methodological analysis carried out systematic theoretical analysis of the psychological structure of ecological and legal consciousness prosecutors to lawmaking, enforcement in conservation areas, nature management and environmental protection. Defined objective and subjective factors in the development of environmental legal consciousness of prosecutors. Formulated holistic theoretical concept of the psychological structure of ecological and legal consciousness of prosecutors. The role of ecological and legal consciousness of the Prosecutor in ensuring its effectiveness. An algorithm for constructing the prediction efficiency of professional activity of the Prosecutor on the basis of professional psychological profile of employees with high level of ecological and legal consciousness.

Key words: ecological and legal consciousness, professional activity, categorical structure, the identity of the Prosecutor, the environmental sphere.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2015